

SUOMALAISTEN ANSIOTULO LIKKUVUUS JA AMMATTIRYHMÄN VAIHDOKSET RAKENNEMUUTOKSEN AIKANA

Päälöydökset

- Ansiotuloerot ovat hieman kasvaneet vuoden 2008 jälkeen.
- Joka kymmenes alimpaan ansiotuloviidennekseen vuonna 2010 kuuluneista oli ilman palkka- ja yrittäjä-tuloja vuonna 2016.
- Yli kolme neljäsosaa ylimpään ansiotuloviidennekseen kuuluneista oli samassa tuloluokassa kuusi vuotta myöhemmin. Tuloliikkuvuus on yleisempää ansiotulojakauman alapäässä.
- 24–59-vuotiaiden työntekijäammateissa toimivien määrä on vähentynyt 2004–2015 aikana noin viidenneksen.
- Suhteellinen tuloasema muuttui eniten yrittäjillä ja ulkomaalaistaustaisilla, sekä ylös- että alaspäin. Tuloaseman paraneminen oli yleisempää naisilla ja nuorilla, joilla alkuperäinen tulotaso oli keskimäärin alhaisempi.

Kirjoittajat:

Maria Vaalavuo
Tutkimuspäällikkö, THL

Timo M. Kauppinen
Tutkimuspäällikkö, THL

BIBU

JOHDANTO

Talouden rakennemuutos ja globalisaatio ovat vaikuttaneet työhön ja toimeentuloon eri puolilla maailmaa. Maiden sisäiset tuloerot ovat kasvaneet ja keskituloisten aseman on nähty heikentyneen useissa kehittyneissä maissa, kun taas maiden väliset tuloerot ovat kaventuneet.¹ Millaiselta tilanne ja kehitys näyttävät Suomessa? Vastataksemme tähän kysymykseen kuvaamme ansiotulojen jakautumista, ammattiryhmien välistä liikkuvuutta ja tuloliikkuvuutta eri sosioekonomisissa ryhmissä vuosina 2004–2016. Keskitymme 24–59-vuotiaiden ansiotuloihin, jotka sisältävät analyysissämme henkilön palkka- ja yrittäjätulot ennen veroja.

Ansiotuloja tarkastelemalla saadaan kirkaampi kuva työmarkkinoilla tapahtuneiden muutosten seurauksista kuin analysoimalla käytettävissä olevia tuloja, jolloin tulonsiirrot pehmentävät esimerkiksi työttömyyden seurauksia. Vastavasti tarkastelemalla yksilön eikä kotitalouden tuloja nähdään työmarkkinoilla tapahtuvien muutosten vaikutukset selvemmin, kun parisuhteiden muodostumisen ja purkautumisen dynamiikka tai lastensaanti eivät vaikuta suoraan itse tulojen mittaukseen. Näiden valintojen seurauksena analyysi ei koske niinkään tutkittavien taloudellista toimeentuloa kuin heidän asemaansa työmarkkinoilla.

KESKITULOISTEN ASEMA SÄILYNYT SUHTESSA SUURITULOISIIN

Toimiva demokratia vaatii alustukseen vahvan keskiluokan. Yhteiskunnan voimakas polarisoituminen taas saattaa johtaa sosiaaliseen ja poliittiseen epävakautteen. Keskiluokan kaventumisesta on ollut keskustelua jo pitkään, mutta toisaalta viimeaikaiset tutkimukset ja median huomio ovat keskittyneet kansakunnan marginaaleihin tulonjaon ala- ja yläpäässä. Ymmärtääksemme paremmin muutoksia esimerkiksi poliittisessa käyttäytymisessä voi tulonjaon keski- vaiheilla tapahtuneiden muutosten tutkiminen silti olla merkityksellisempää.

Kuviossa 1 on tarkasteltu ansiotuloerojen kehitystä pieni-, keski- ja suurituloisten välillä. Tarkastelussa ovat mukana kaikki 24–59-vuotiaat henkilöt, joilla oli ansiotuloja kyseisen vuoden aikana. Tulotasoon vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka monta kuukautta henkilö on ollut töissä vuoden aikana ja kuinka monta tuntia kuukaudessa. Etenkin tulonjaon alapäässä vuosittaisten työkuukausien lukumäärä vaikuttaa vuosiansioihin, sillä se on keskimäärin alhaisempi kuin tulonjaon yläpäässä.

Kun tarkastelemme ansiotuloeroja tulojakauman eri kohdissa huomaamme, että suurituloisten (p90) ja keskituloisten (p50) välillä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosina 2004–2016, mutta ero on kasvanut 2010-luvulla pientituloisimpien (p10) ja muiden tuloryhmien välillä niin, että ero on samaa luokkaa kuin tarkasteluajanjakson alussa vuonna 2004.

Määritelmät

Ansiotuloilla tarkoitamme henkilökohtaisia palkka- ja yrittäjätuloja ennen veroja ja keskitymme analyysissä ”parhaassa työssä” oleviin 24–59-vuotiaisiin. Seuraamme yksilöiden ansiotuloja seitsemän vuoden ajan ajanjaksoilla 2004–2010 ja 2010–2016 koko väestön kattavan rekisteriaineiston avulla. Ammattiin perustuva sosioekonominen ryhmittely on Tilastokeskuksen laatima. Tieto sosioekonomisesta asemasta on aineistossamme saatavilla vuoteen 2015 asti. Ansiotuloviidennekset on laskettu 24–59-vuotiaiden ansiotuloja kyseisenä vuotena ansainneiden perusteella.

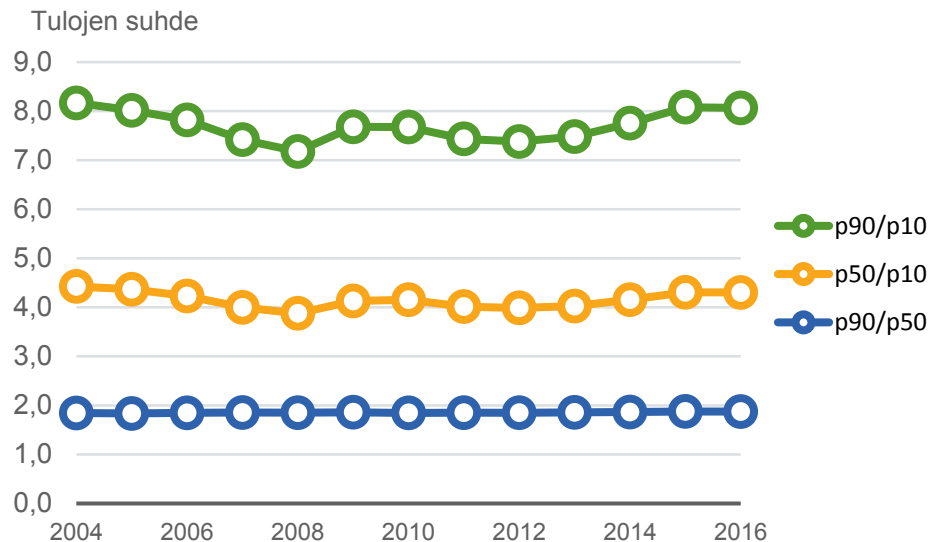
Gini-kerroin mittaa tuloeroja. Mittarin arvot vaihtelevat välillä 0 ja 100, joista 0 viittaa täydelliseen tasaiseen tulonjakoon ja 100 päinvastaiseen tilanteeseen. Kun kaikki ansiotuloja saaneet henkilöt laitetaan tulojensa mukaan järjestykseen, mediaani (p50, keskituloiset) kuvaa keskimmäisen henkilön ansiotasoa, p10 sen henkilön ansiotasoa, jota pienempituloisia on 10 % henkilöistä, ja p90 sen henkilön ansiotasoa, jota pienempituloisia on 90 % henkilöistä.

Aineisto

Aineistona käytämme kattavaa rekisteriaineistoa (lupanumero TK-53-1376-17), joka pitää sisällään kaikki Suomessa asuvat henkilöt vuosilta 2004–2016. Aineisto mahdollistaa aiempaa yksityiskohtaisemman analyysin. Tuloliikkuvuuden analyysissä keskitymme seurannan alussa 24–53-vuotiaisiin henkilöihin ja seuraamme heitä kuusi vuotta eteenpäin ja analysoimme, kuka koki suhteellisessa tuloasemassaan heikennyksen. Ne henkilöt, jotka ovat kuolleet tai muuttaneet pois Suomesta seurantajakson päättyessä kuusi vuotta myöhemmin, ovat myös poistettu analyysistä.

BIBU-hanke

BIBU eli Kansalaisuuden kuulut ja kuplat -tutkimushanke on Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama hanke. Se selvittää, kuinka globaalit muutokset – talouden rakennemuutos, kaupungistuminen ja muuttoliike – muuttavat kansalaisten toimintakykyä, poliittisia tunteita ja intressejä sekä sitä kuinka poliittinen päätöksenteko vastaa näihin muutoksiin.

Kuvio 1. Ansiotuloerot pieni-, keski- ja suurituloisten välillä (kaikki 24–59-vuotiaat, joilla oli ansiotuloja yli 0 euroa vuoden aikana).

Huom. p90/p10 viittaa tulotason suhteeseen suuri- ja pienituloisten välillä, p50/p10 keski- ja pienituloisten välillä ja p90/p50 suuri- ja keskituloisten välillä.

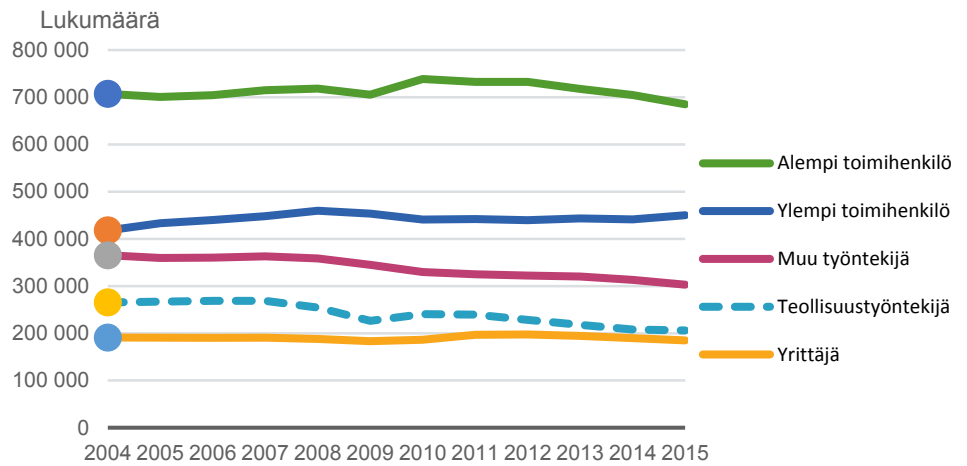
Vaihtoehtoisella tuloeromittarilla, eli Gini-kertoimella, mitattuna ansiotuloerot ovat kasvaneet vuoden 2008 jälkeen 33,7:stä 34,8:aan. Tätä ennen ansiotuloerot olivat hieman kaventuneet (mukana vain ne, joilla oli ansiotuloja). Ammattiryhmien sisäiset tuloerot ovat huomattavasti pienemmät (lukuun ottamatta yrittäjiä) ja niissä ei ole tapahtunut muutoksia tutkitulla aikavälillä. Kokonaan ilman ansiotuloja olleiden osuus oli alimmillaan 14 prosenttia vuonna 2008; tästä se on kasvanut 17 prosenttiin vuonna 2016 (mukana luvussa on myös esim. opiskelijoita ja muita työmarkkinoiden ulkopuolella olevia).

Kun määrittelimme keskituloisiksi ne 24–59-vuotiaat, joiden ansiotulot olivat 75–125 prosenttia mediaanista, emme havainneet muutoksia keskituloisten osuudessa ansiotuloja saaneista ajanjaksolla 2004–2016. Varsinaisen keskiluokan mittaaminen edellyttää myös muita kuin tulotietoja, mutta tämän analyysin perusteella ainakaan keskituloisten häviämisestä ei ole näyttöä Suomessa.

TYÖNTEKIJÄAMMATEISSA OLEVIENTEN MÄÄRÄ ON VÄHENTYNYT JA HEITÄ ON SIIRTANYT ETENKIN ALEMMIKSI TOIMIHENKILÖIKSI

Talouden ja teollisuuden rakennemuutos on tarkoittanut joidenkin työpaikkojen häviämistä ja niiden korvautumista uusilla ammateilla. Osittain se on myös johtanut työmarkkinoiden polarisaatioon Euroopan unionin jäsenmaissa, kun etenkin korkeasti koulutettujen ja huippuosajien kysyntä on kasvanut.²

Epätyyppilliset työsuhteet, kuten osa-aikatyö ja määräaikaiset työsuhteet, ovat EU:ssa lisääntyneet, kun työmarkkinoita on pyritty joustavoittamaan.³ Tilastokeskuksen mukaan myös Suomessa vastentahtoinen osa-aikatyö on yleistynyt 2010-luvulla⁴, mutta toisaalta määräaikaisten työsuhteiden osuuden kasvusta ei ole merkkejä.⁵ Viime vuosikymmenten rakennemuutos on Suomessa tarkoittanut ennen kaikkea työllisyyden kasvua korkeimmissa tuloluokissa⁶, kun taas rutiinimaisista ammateista siirrytään pois.⁷

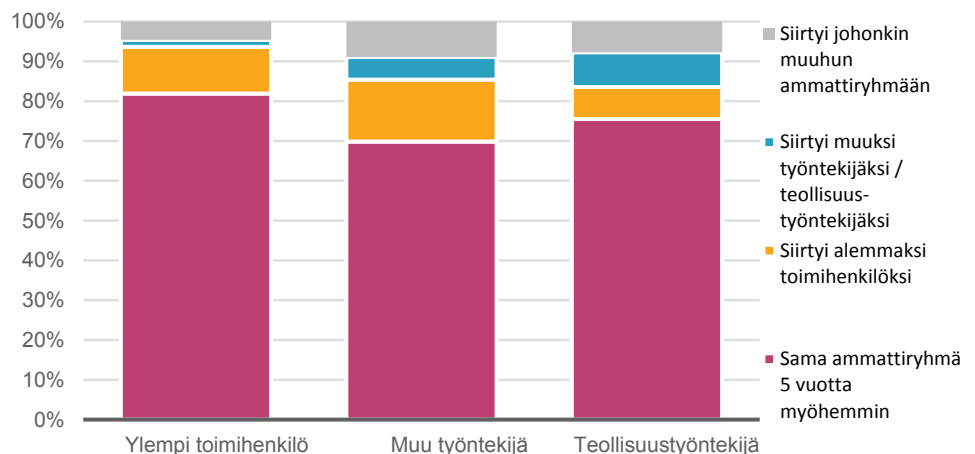

Kuvio 2. 24–59-vuotiaiden henkilöiden lukumäärä eri ammattiryhmissä 2004–2015.

Huom. Vuonna 2010 sosioekonomisen aseman luokittelussa tapahtui Tilastokeskuksessa pieniä muutoksia, jotka voivat selittää hypähdystä vuosien 2009 ja 2010 välillä.

Käytössämme olevan aineiston perusteella nähdään, että niiden ansiotuloja saaneiden 24–59-vuotiaiden, joilla ammattiin perustuva sosioekonominen asema oli tiedossa, määrä vähentyi vuosien 2004 ja 2015 välillä 117 tuhannella henkilöllä eli kuusi prosenttia (Kuvio 2) (koko samanikäinen väestö väheni tällä ajanjaksolla 4 %). Teollisuustyöntekijöiden määrän lasku oli voimakkainta (22 %) ja myös muiden työntekijöiden määrä väheni huomattavasti (17 %). Ylempien toimihenkilöiden määrä sen sijaan kasvoi kahdeksan prosenttia samalla ajanjaksolla.

Seurattaessa yksilötasolla ammattien muutoksia nähdään enemmän muutoksia työntekijäammateissa olleilla (Kuvio 3). Vuoden 2010 24–53-vuotiaista teollisuustyöntekijöistä 76 prosenttia ja muista työntekijöistä 70 prosenttia oli samassa ammattiryhmässä viisi vuotta myöhemmin. Sen sijaan ylempistä toimihenkilöistä samassa ryhmässä pysyi 82 prosenttia. Suurin osa ammattiryhmää vaihtaneista siirtyi alempiin toimihenkilöihin. Alemmista toimihenkilöistä sen sijaan siirryttiin useimmiten ylempiin toimihenkilöammatteihin (ei näytetty kuviossa).

Kuvio 3. Liikkuvuus ammattiryhmien välillä 2010–2015. Mukana tarkastelussa seurannan alussa 24–53 vuotta täyttäneet, joiden ammattiryhmä oli tiedossa seurannan alussa ja lopussa.

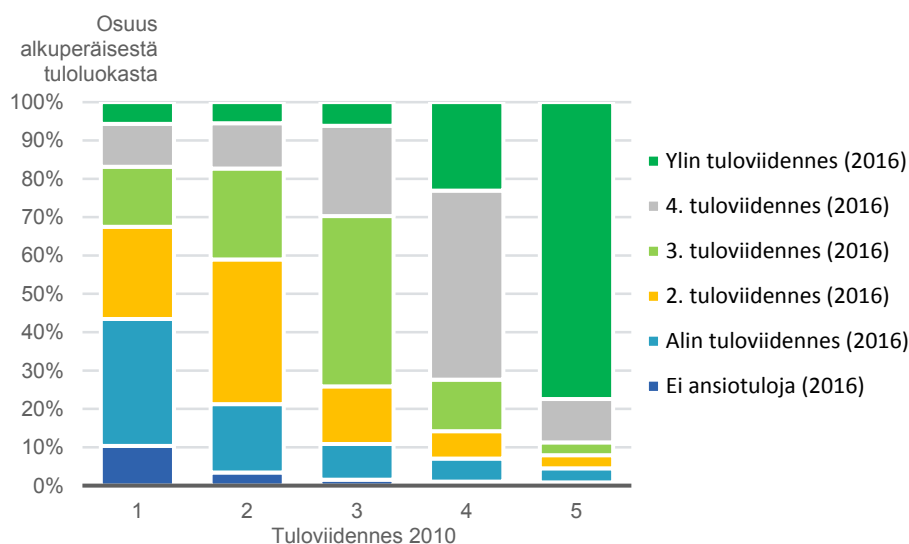
Ammattiryhmien välillä ei ollut merkittäviä eroja mediaanitulojen kehityksessä lukuun ottamatta yrittäjiä, joilla mediaanitulot kasvoivat muita nopeammin. Teollisuustyöntekijöillä on kuitenkin keskimäärin korkeampi tulotaso kuin muilla työntekijöillä tai alemmilla toimihenkilöillä, eli ammattiryhmän muutos on voinut heille tarkoittaa myös tulojen heikentymistä.

TULOLIKKUVUUS TÄRKEÄ OSA TULOEROJEN KUVAUSTA

Tuloerojen seuraamisen lisäksi on tärkeä tutkia tuloliikkuvuutta, sillä vakaakin tilanne tuloerojen suhteen voi pitää sisällään erilaisia kehityskulkuja esimerkiksi eri ammattiryhmiin kuuluneiden välillä. Jopa enemmän kuin oma *tulotaso* voi tulojen *kehitys* – niin suhteessa muihin kuin absoluuttisesti mitattuna – vaikuttaa henkilön tyytyväisyyteen omaan taloudelliseen tilanteeseen ja siten esimerkiksi poliittiseen käyttäytymiseen.

Kuviossa 4 esitetään 24–53-vuotiaiden henkilöiden siirtymistä tuloviidennesten välillä seitsemän vuoden seurannan aikana 2010–2016 (ikä mitattu vuonna 2010). Lisäksi on huomioitu ne henkilöt, joilla vuonna 2016 ei enää ollut ansiotuloja: tällaisia henkilöitä oli 3 prosenttia mutta vuonna 2010 alimpaan tuloviidennekseen kuuluneista joka kymmenes.

Tuloliikkuvuus luokkien välillä oli sitä vähäisempää, mitä korkeammat tulot henkilöllä alun perin oli. Yli kolme neljäsosaa ylimpään ansiotuloviidennekseen kuuluneista oli samassa viidenneksessä kuusi vuotta myöhemmin. Tuloliikkuvuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia ajanjaksojen 2004–2010 ja 2010–2016 välillä, joskin ensimmäisellä ajanjaksolla useampi päätyi ilman ansiotuloja. Kuvio osoittaa, että matalapalkkaisilla tulojen epävarmuus on merkittävä riski, mutta mahdollisuuksia on myös ansiotason paranemiseen. Kun tuloliikkuvuutta tarkastellaan lyhyemmällä aikavälillä, eli vuodesta seuraavaan, alimmasta tulo- luokasta noin kolmannes siirtyy vuosittain ylempään tuloluokkaan.

Kuvio 4. Ansiotuloliikkuvuus 2010–2016. Mukana kaikki 24–53-vuotiaat henkilöt, joilla oli ansiotuloja seurantajakson alussa.

Huom. Tuloviidennekset muodostettu kaikkien palkka- ja yrittäjätuloja saaneiden 24–59-vuotiaiden perusteella.

MITKÄ TEKIJÄT OVAT YHTEYDESSÄ TULOASEMAN MUUTOKSEEN?

Taulukossa 1 on kuvailtu suhteellisen tuloaseman muutoksen yleisyyttä eri ryhmissä (ominaisuus mitattu seurannan alussa vuonna 2010). Tuloasema katsotaan muuttuneeksi, jos henkilön suhteellinen asema tulojakaumassa laski tai nousi ainakin kymmenen prosenttipistettä. Mukana tarkastelussa ovat vain ne, joilla oli ansiotuloja vuonna 2010.

Taulukko 1. Suhteellisen tuloaseman muutos 2010–2016. Mukana tarkastelussa seurannan alussa ansiotuloja saaneet 24–53-vuotiaat.

	Asema säilyi	Asema heikkeni	Asema parani
Nainen	52 %	21 %	27 %
Mies	53 %	21 %	25 %
Suomalaissyntyinen	53 %	21 %	26 %
Ulkomaalaissyntyinen	45 %	25 %	30 %
Suurimmat kaupungit	52 %	21 %	27 %
Muu Suomi	54 %	21 %	25 %
Ylempi toimihenkilö	63 %	16 %	21 %
Alempi toimihenkilö	53 %	21 %	27 %
Yrittäjä	42 %	30 %	28 %
Muu työntekijä	52 %	24 %	24 %
Teollisuustyöntekijä	51 %	25 %	24 %

Suhteellinen tuloasema säilyi samana yli puolella ansiotuloja vuonna 2010 saaneista. Tuloasema parani hieman muita yleisemmin naisilla, suurissa kaupungeissa (20 asukasluvultaan suurinta kaupunkia) asuneilla ja ulkomaalaistaustaisilla. Tämä voi liittyä siihen, että heillä oli alun perin matalampi tulotaso, eli liikkumavaraa ylöspäin oli enemmän. Tuloasemaltaan nousseet olivat myös muita nuorempia. Tuloaseman nousun suurempi yleisyys aseman heikkenemiseen verrattuna kuvaa sitä, että tulotason on tapana nousta työuran aikana. Aseman heikkenemisessä on eroja ryhmien välillä lähinnä vertailtaessa ammattiryhmiä sekä suomalais- ja ulkomaalaissyntyisiä. Yrittäjillä ja ulkomaalaistaustaisilla oli muita suurempi riski sekä tulotason alenemiseen että nousuun. Toisaalta työntekijäammateissa aseman heikkeneminen oli suunnilleen yhtä yleistä kuin aseman paraneminen. Vakain tuloasema oli ylempillä toimihenkilöillä.

Ammattiryhmä ja muut ominaisuudet on tässä tarkastelussa mitattu vain seurannan alussa. Tuloaseman muutokset ovat kuitenkin vahvasti yhteydessä ammattiryhmän muutokseen. Työntekijäammateista ylempiin toimihenkilöryhmiin siirtyneistä yli puolella tuloasema parani (alempiin toimihenkilöryhmiin siirtyneistä yli 40 prosentilla), kun taas yrittäjäksi siirtyneistä yli kolmanneksella tuloasema heikkeni.

YHTEENVETO

Rakennemuutoksesta, työmarkkinoiden murroksesta ja globalisaatiosta puhuttaessa on kiinnostavaa analysoida palkka- ja yrittäjätulojen muutoksia, joihin edellä mainitut tekijät suoraan vaikuttavat. Tällöin ei siis huomioida niitä muutoksia, joita veroihin ja tulonsiirtoihin on tehty tai miten erilaiset kotitalouteen liittyvät seikat vaikuttavat tulonjakoon. Tulojen uudelleenjakoa vaikuttaa huomattavasti henkilöiden käytettävissä oleviin tuloihin, mutta palkka- ja yrittäjätulojen muutokset ovat voimakkaammin yhteydessä henkilön kokemukseen asemastaan työmarkkinoilla nyt ja tulevaisuudessa.

LÄHTEET

1) Milanovic, B. (2017) Tuloerot globalisaation aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

2) Eurofound (2014) Drivers of recent job polarization and upgrading in Europe. Luxembourg: Publication Office of the European Union.

3) Fulvimari, A. & Meyermans, E. & Vaalavuo, M. (2016) Employment dynamics and social implication. Teoksessa Employment and Social Developments in Europe in 2016. Bryssel: Euroopan komissio.

4) Lukkarinen, H. (2018) [Vasten-tahtoiset osa-aikatyöt yleistyneet 2010-luvulla. Tieto & Trendit](#)

5) Tilastokeskuksen tilastotietokanta: [Palkansaajat työsuhteen tyypin ja sukupuolen mukaan, 15–74-vuotiaat](#)

6) Fernández-Macías, E. (2012) Job polarization in Europe? Changes in the employment structure and job quality, 1995-2007. Work and Occupations. Vol. 39(2): 157-182.

7) Maczulskij, T. & Kauhanen, M. (2017) Where do workers from declining routine jobs go and does migration matter? Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 314.

8) Garnero, A. & Hijzen, A. & Martin, S. (2016) More unequal, but more mobile? Earnings inequality and mobility in OECD countries. Pariisi: OECD/DELSA working papers, n. 177.

9) Colantone, I. & Stanig, P. (2018) Global competition and Brexit. American Political Science review. Vol. 112(2): 201–218.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343- 327-4 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343- 327-4>

www.thl.fi

Tässä tiiviissä analyysissä tutkimme muutoksia ansiotuloeroissa, ammattiryhmissä ja tuloliikkuvuudessa vuodesta 2004 alkaen. Havaitimme, että ansiotuloerot ovat hieman kasvaneet 2010-luvulla ja etenkin kuilu suuri- ja pienituloisten välillä on kasvanut niin, että se on samalla tasolla kuin tarkastelun alussa vuonna 2004.

Analyysimme keskeisin osio koski ansiotuloliikkuvuutta, eli sitä, missä määrin henkilöt pysyvät samassa tuloviidenneksessä läpi vuosien. Merkillepantavaa on pienituloisten riski joutua ilman ansiotuloja seitsemän vuoden seurannassa, kun taas tulojaon yläpäässä tuloliikkuvuus alaspäin on harvinaista. Emme havainneet merkittäviä muutoksia tuloliikkuvuudessa vertailtaessa kahta ajanjaksoa (2004–2010 ja 2010–2016).

Tuloerojen rinnalla on tärkeä tarkastella tuloliikkuvuutta, joka itsessään vaikuttaa myös käsityksemme tuloeroista. Kansainvälisen vertailun mukaan tuloerot kaventuvat neljänneksellä, kun pitkän ajan tuloliikkuvuus huomioidaan.⁸ Mahdollisuus tuloliikkuvuuteen voi myös kannustaa työntekoon ja oman osaamisen kehittämiseen, joskin tulojen heittelehtiminen luo epävarmuutta tulevaisuuden tulojen suhteen. Korkeiden tuloerojen maissa tuloerot voidaan hyväksyä helpommin, jos pienipalkkaiset eivät jämähdä matalapalkkatyöhön. Toisaalta on jonkin verran evidenssiä, että korkeat tuloerot juuri hidastavat tuloliikkuvuutta.⁸

Rakennemuutoksen selvimpänä seurauksena on tiettyjen työpaikkojen häviäminen. Havaitimme, että 24–59-vuotiaiden teollisuustyöntekijöiden ja muiden työntekijöiden määrä on oletusten mukaisesti vähentynyt vuosien 2004 ja 2015 välillä. Osa entisistä työntekijöistä on siirtynyt alempiin toimihenkilöammatteihin. Vuosina 2010–2016 tämä on vaikuttanut heidän suhteelliseen tuloasemaansa vaihtelevasti: joka neljännellä asema parani ja joka neljännellä taas heikkeni. Ammattiryhmää vaihtaneilla todennäköisyys tuloaseman paranemiseen oli suurempi kuin niillä, jotka pysyivät työntekijäammattissa.

Taloudellinen hyvinvointi ja epävarmuus ja muutokset niissä todennäköisesti vaikuttavat henkilön yleiseen tyytyväisyyteen ja siten myös poliittiseen käyttäytymiseen. Näimme, että ylempillä toimihenkilöillä ja ylimpään ansiotuloviidennekseen kuuluvilla ammattiryhmä ja tulotaso ovat pysyneet varsin vakaina. Alimmassa tuloluokassa kokonaan vaille ansiotuloja jääminen on ollut yleisempää kuin ylimpään tuloluokkaan nouseminen, mutta toisaalta liikkuvuutta ylöspäin on myös ollut runsaasti. Keskituloisilla ja työntekijäammateissa tuloaseman heikentyminen on ollut lähes yhtä yleistä kuin tuloaseman parantuminen ja yrittäjillä ja teollisuustyöntekijöillä jopa yleisempää. Tällaiset erot tulevaisuudennäkymissä voivat olla yksi selittävä tekijä viime vuosina ympäri Eurooppaa ilmenneessä protestiäänestämässä ja valtaapitävien poliittisten puolueiden hylkäämisessä.⁹